

Trots op de wijk

Positieve wijkidentificatie verenigt bewoners

Zuidoost, nergens anders...

“We waren er trots op dat het ons lukte om in zo’n klein stukje Nederland met meer dan 120 nationaliteiten samen te leven”

Rauw beton met liefde

Collectieve actie kan eraan bijdragen dat bewoners zich positief identificeren met hun buurt.

Relaxed, rebels en religieus

Kennisplatform
inclusief samenleven

Foto: Soraya Ebrahimi

Kennisplatform
inclusief samenleven

In veel wijken is in de afgelopen jaren de bevolkingssamenstelling zeer divers geworden. In deze wijken leven groepen met uiteenlopende inkomens- en opleidingsniveaus, culturen, religies, talen en verblijfsstatussen met elkaar samen. De diversiteit van de bevolking zal in wijken, ook buiten de grote steden, in de toekomst nóg verder toenemen. Dit vraagt om nieuwe perspectieven op beleid in wijken. Hoe kun je als gemeente of wijkprofessional spanningen in wijken voorkomen en ervoor zorgen dat wijkbewoners op een prettige manier met elkaar samenleven?

Een mogelijk perspectief is het versterken van positieve groepsoverstijgende, samenbindende identificaties van wijkbewoners met de stad of wijk. In wijken waar de meerderheid van de inwoners uit minderheden bestaat, hebben alle inwoners een belangrijke gemeenschappelijke deler: ze zijn allemaal inwoner van (bijvoorbeeld) Spangen, Overvecht of Slotervaart. Deze wijken krijgen veelal een negatief label opgeplakt: armoede, onveilig, achterstanden, 'daar wil je niet wonen'. Toch voelen bewoners zich vaak verbonden met de wijk waarin ze wonen, zijn trots op de wijk en ontlenen hier een gedeelde identificatie aan. Hoe werkt dit mechanisme, en wat kunnen gemeenten en uitvoerend wijkprofessionals hiervan leren om positieve wijkidentificaties verder versterken?

Om antwoorden te krijgen op deze vraag is KIS op bezoek gegaan in de zeer diverse K-buurt, deel van de Bijlmer in het Amsterdamse stadsdeel Zuidoost. In de K-buurt is de trots en de verbondenheid van bewoners met de buurt toegenomen én is de beeldvorming over de buurt verbeterd. We hebben hierover gesproken met actieve- en niet actieve bewoners, ondernemers, jongeren én een wethouder. Bijzondere aandacht is voor bewonersplatform Hart voor de K-buurt, dat initiatieven van bewoners met verschillende culturele- en religieuze achtergronden samenbrengt. Daarmee draagt het platform bij aan de betrokkenheid tussen inwoners onderling en de identificatie met de K-buurt als geheel. Ook besteedt het magazine aandacht aan de invoering van een nieuwe vorm van buurtrecht, het buurtplatformrecht. Dit is het recht voor een buurt om zichzelf te organiseren, én daar middelen, netwerk en budget voor te krijgen.

Ron van Wonderen

Zuidoost, nergens anders...

Dat is een uitspraak die jarenlang is gebruikt door stadsdeel zuidoost en haar bewoners. Stadsdeel zuidoost is dan ook uniek. In de jaren 60 gebouwd met voornamelijk hoge flats waarbij men voor ogen had dat het de wijk van de toekomst zou worden. Een wijk waar veel ruimte is met groen en een scheiding tussen autoverkeer (hoger gelegen) en overige laag gelegen gebieden waardoor je veilig over straat kon. Hoge flats met ruime woningen en voorzieningen in de buurt zoals parken en collectieve ruimtes. Dit moest de plek worden je woont en leeft en van waaruit je naar je werk gaat.

Met de komst van Lelystad en Almere trokken gedurende de jaren zeventig veel van de eerste bewoners weg en ontstond er leegstand waardoor ook verloedering om de hoek kwam kijken. Die leegstand werd op een gegeven moment opgevuld met nieuwkomers, met name uit Suriname na de onafhankelijkheid van in 1975, en de decennia erna ook met mensen uit de Antillen, Zuid Amerika en Afrika. Er was immers ruimte, er waren grote woningen en de huren waren laag vergeleken met andere delen in Amsterdam.

Hierdoor werd dit stadsdeel er een van nieuwkomers en een hoge doorloop. Want wie kon, verhuisde naar andere, betere wijken en voor velen was het ook de eerste plek waar men na aankomst op schiphol bij familie, vrienden of kennissen terecht konden om vervolgens zich elders in Nederland te vestigen.

Dat bracht veel uitdagingen met zich mee op het gebied van integratie maar ook als het ging om werk, scholing en burgerparticipatie. Mensen moesten hun weg vinden in een nieuw, nog vreemd land en het ontbrak aan goed sociaal -en woning beheer.

Door hoge werkloosheid en lage scholing hadden veel mensen een lage sociaal-economische status. Het gevolg

hiervan was dat samen met verloedering en gebrekkig beheer ook de criminaliteit om de hoek kwam kijken. De hoge anonieme flats, de goede ligging van Zuidoost (vlakbij Schiphol) met goede uitvalswegen en de sociaal economische omstandigheden droegen bij aan de toename van de criminaliteit.

Hierdoor kreeg Amsterdam Zuidoost, de Bijlmer, steeds meer het imago van armoede en criminaliteit én werden bewoners voortdurend geconfronteerd met uitdagingen om het hoofd boven het water te houden. Vaak wordt Stadsdeel Zuidoost ook wel de Bijlmermeer genoemd terwijl dat maar een deel, wel het grootste, van dit stadsdeel is. Daarnaast bestaat het uit de buurten Gaasperdam, Venserpolder en Amstel3/Bullewijk. De hoge flats stonden met name in de buurt Bijlmermeer.

Trots op de buurt

Toen ik 6 maanden oud was, kwamen mijn ouders en broers in 1976 in Holendrecht, aansluitend aan de wijk De Bijlmermeer, wonen. Van jongs af aan heb aan den lijve ervaren dat het negatieve imago direct invloed had op het leven van mensen, op sollicitaties, op de hoogte van je verzekering, pakketdiensten die op basis van postcode niet bezorgden, taxi's die het gebied vermeden, noem maar op. Ook maakte ik gezinnen mee, die nauwelijks rond konden komen, vrienden die in de criminaliteit belandden en tekenden verslaafden in het straatbeeld. Desondanks zag ik in al die jaren wel iets van trots bij de bewoners ontstaan, wellicht als tegenreactie op hoe de buitenwereld naar 'ons' keek en op de omstandigheden waarin de bewoners leefden. We waren er trots op dat het ons lukte om in zo'n klein stukje Nederland met meer dan 120 nationaliteiten samen te leven. Ondanks alle uitdagingen werd men zich er dus steeds meer van bewust dat het ook een gebied werd met een unieke mix aan mensen, culturen, smaken, sferen én veerkracht. Het welbekende Kwakoe festival is een voorbeeld waarin dat allemaal samenkomt. Een jaarlijks evenement waar je

Kwakoe festival

Foto: ANP / Julie Hrudova

letterlijk de smeltkroes kunt proeven en ruiken. Zo begon een eigen identiteit te ontstaan wat ook tot uiting kwam in initiatieven als BijlmerStyle, ILoveZuidoost, SMIB en de BijlmerBetties maar ook de Bijlmerramp heeft op een tragische wijze daaraan bijgedragen.

Identiteitsvorming

Identiteitsvorming zag je ook ontstaan op wijkniveau waarin mensen elkaar vonden, verbonden en zich organiseerden om zo voor hun wijk te zorgen en daar voor op te komen. De K-buurt is daar een mooi voorbeeld van. Een heel diverse buurt met verschillen in sociaal economische status. Hier zijn de meeste flats, in tegenstelling tot andere delen van Zuidoost, niet gesloopt maar gerenoveerd. Hierbij werd ook de openbare ruimte opnieuw ingericht, werden oude garages gesloopt en kwam er een nieuw winkelcentrum. In deze transitie heb ik gezien dat bewoners zich er mee bemoeiden omdat zij zelf inspraak wilden hebben op hoe hun leefomgeving eruit moest zien en functioneren. Zij wilden de K-buurt niet verliezen aan gentrificatie, verval of verloedering en het eigene van de wijk behouden. Namelijk een gemêleerde wijk waar iedereen welkom is, met een sterk

“We waren er trots op dat het ons lukte om in zo’n klein stukje

Nederland met meer dan 120 nationaliteiten samen te leven.”

sociaal netwerk en waar men elkaar helpt. Waar nodig gebeurt dat met stevig protest als men het niet eens is met plannen voor de buurt of door het organiseren van allerlei activiteiten om de buurt te mobiliseren. Wat dat betreft moet ik dan denken aan een artikel in Het Parool. Daarin stelde socioloog Michiel Stapper van de Universiteit van Amsterdam dat hij op veel plekken in de wereld en Nederland het participatieproces heeft onderzocht. Zijn conclusie was dat de K-buurt bijzonder is, en laat dat nou komen door de sterke identiteit, die de wijk heeft opgebouwd door de unieke mix van mensen en culturen. Maar ook als tegenwicht voor de negatieve blik van de ‘buitenwereld’. Wie de wijk eenmaal heeft leren kennen zal ‘m nooit vergeten. En dan zeg ik zoals we al een tijdje zeggen... Zuidoost, nergens anders... ■

Augusto de Campos Neto

Een wijk om trots op te zijn

Weinig wijken zijn zo divers als de K-buurt in Amsterdam Zuidoost. Zo staat er een flatgebouw waar gezinnen met meer dan 100 unieke nationaliteiten, samenwonen. Wat brengt al deze mensen samen? Wat zijn uitdagingen voor de wijk? Wij vroegen het aan bewoners.

Wie op dinsdag metrostation Kraaiennest uitloopt, wordt gegroet door een levendige en kleurrijke markt. De populaire weekmarkt is een belangrijke ontmoetingsplek voor bewoners van de K-buurt. Een mooi startpunt om bewoners te spreken om zo een beeld te krijgen van de wijk.

Bewoners hebben het zelf niet over de K-buurt, maar spreken over “Zuid-Oost” “Kraaiennest” of “Kraaie”. Onder jongeren wordt de wijk aangeduid met postcode “1104”, of “04” in het kort.

Wij vragen verschillende bezoekers van de markt wat zij denken over hun wijk. Een terugkerend antwoord is dat de wijk een rustige en veilige plek is. Kennelijk zijn velen zich er van bewust dat de wijk als onveilig wordt bestempeld. Dit beeld wordt door bewoners weersproken. Sommigen geven aan dat de wijk vroeger wel onveilig was, maar dat dit in de afgelopen tien jaar is verbeterd.

Veel bewoners die wij op de markt spreken, verblijven al langere tijd in de K-buurt. Zij geven vrijwel allemaal aan

zich verbonden te voelen met de wijk. Voor bewoners is de K-buurt een thuis waar zij zichzelf kunnen zijn. Een terugkerende reden voor het gevoel van verbondenheid is de diversiteit in de wijk. Iedereen is welkom, zo geven bewoners aan. Een vrouw vertelt ons: “Op andere plekken heb ik het idee bekeken te worden. Hier heb ik dat gevoel niet. Dat komt door de diversiteit in de wijk.”

Andere belangrijke plekken voor bewoners, zijn winkelcentrum Kameleon en buurthuis Bonte Kraai. In buurthuis Bonte Kraai spreken wij Richardo Burnet. Richardo woont twintig jaar in de K-buurt en is buurtambassadeur. Samen met anderen organiseert hij jaarlijks een burendag. Over de wijk vertelt Richardo: “Het is een wijk om trots op te zijn. Ik voel me gewoon thuis. Het is divers en dat maakt het mooi. Je hebt hier mensen van alle achtergronden en bijvoorbeeld een moskee en kerk direct naast elkaar.”

Naast buurtambassadeur is Richardo betrokken bij het platform “Hart voor de K-Buurt” en stichting “Aan de Knoppen”. Deze heeft als missie om bewoners digitale vaardigheden te leren. Over stichting “Aan de Knoppen”

Foto: ANP / David Rozing

“Het is een wijk om trots op te zijn. Ik voel me gewoon thuis. Het is divers en dat maakt het mooi. Je hebt hier mensen van alle achtergronden en bijvoorbeeld een moskee en kerk direct naast elkaar.”

Elke dinsdag is er de populaire weekmarkt. Een belangrijke ontmoetingsplek voor bewoners van de K-buurt.

vertelt Richardo: “Ik geef zeven keer per week computerlessen voor beginners. Dan hoeven zij hun kinderen niet meer te vragen om hulp. Daar hebben ze echt baat bij.”

Een andere belangrijke plek in de buurt is de Thaiboks- en sportschool FFC Bijlmer van Chiquita en Robert Westmaas. Daar spreken wij Chiquita en fysiotherapeut Yoni. De sportschool is een belangrijke plek in de wijk waar mensen met allerlei achtergronden elkaar ontmoeten en de betrokkenheid met de buurt een oppepper krijgt. Chiquita en Yoni vertellen dat de buurt over het algemeen heel rustig is. ▶

Wel erkennen zij dat er af en toe problemen zijn in de wijk, zo vertelt Yoni: “Het is hier rustig eigenlijk, maar elke maandagochtend als ik naar werk kom, is er al wel heel ceremonieel een fles Smirnoff naar beneden gegooid”. Chiquita vult aan: “Vroeger werd alles naar beneden gegooid.” Volgens Yoni: “is er de laatste 30 jaar veel veranderd in positieve zin. Tuurlijk zijn er een paar rotte appels, maar de vibe op straat is veel relaxter. Ik heb niet meer dat Bijlmer gevoel van 20 jaar geleden.”

Om een voorbeeld van de verbondenheid in de wijk te noemen, vertelt Yoni: “Hier verderop zit bijvoorbeeld een moskee met een Marokkaans bestuur, maar daar zie je letterlijk alles. Je ziet Pakistanen, Afrikanen, Marokkanen, alles. Kijk nu willen ze bijvoorbeeld het gebouw kopen en iedereen zet zijn schouders eronder, of je nou Marokkaan, Turk of wat dan ook bent. Ook andere moskeeën in de wijk dragen hieraan bij.”

Over ontwikkelingen in de wijk vertelt Chiquita dat de wijk veel aantrekkelijker is geworden voor buitenstaanders om naartoe te verhuizen: “alle huizen worden opgekocht door vastgoed ondernemers. Vroeger kwam niemand naar zuidoost, nu wil iedereen naar zuidoost. De huizen worden een stuk duurder.” Yoni vult aan dat dit ook nadelen heeft voor de zittende bewoners: “Zo gaan ze ook filteren. Bepaalde mensen gaan weg en dat is wat ze willen doen.” Chiquita is bang dat haar kinderen verdreven worden doordat zij de dure woningen later niet meer kunnen betalen. “Het is belangrijk dat jongeren die opgroeien in de wijk hier ook kunnen blijven wonen.”

Over labels over de wijk vertelt Chiquita: “heel veel mensen kennen de wijk niet en weten nog niet dat het veranderd is. Die hebben nog dat oude beeld van de Bijlmer in hun hoofd. Deze wijk heeft zeker een stigma.” Dit beeld kan volgens Yoni veranderd worden door: “in de media bijvoorbeeld de positieve dingen te bandrukken. Praten over bloeiende ondernemingen. Dat je niet alleen hoort dat mensen elkaar doodsteken, maar dat mensen van kleur bedrijven opzetten die goed gaan, of dat het merk jeans dat je aanhebt door die man in de Bijlmer is gemaakt.”

De verhalen van de bewoners laten zien dat de verbondenheid tussen buurtbewoners en het ‘trots zijn op de buurt’ vergroot wordt door de positieve aspecten van de buurt te benadrukken. De sfeer in de buurt is verbeterd en de diversiteit in de buurt maakt dat velen zich thuis voelen. Wel waarschuwen bewoners dat verdere vernieuwing van de wijk weliswaar positieve effecten kan hebben, maar dat oude bewoners niet verdreven mogen worden en hun kinderen perspectief hebben op een eigen woning in de wijk. Anders bestaat het risico dat oude en nieuwe bewoners tegenover elkaar komen te staan. ■

Foto: Soraya Ebrahimi

Bezoekers van het buurthuis

“Heel veel mensen kennen de wijk niet en weten nog niet dat het veranderd is. Die hebben nog dat oude beeld van de Bijlmer in hun hoofd. Deze wijk heeft zeker een stigma.”

Relaxed, rebels en religieus

Henk van de Belt: 'Ook thuiszitters bij hun buurt betrekken'

Henk van de Belt studeerde grafische vormgeving en is zelfstandig ontwerper. Hij woont al ruim vijftig jaar in de Bijlmermeer waar hij als pionier in de bouwfase terecht kwam. Hij zet zich sinds 1990 in voor stadsdeel Zuidoost, de laatste jaren met name voor bewonersplatform Hart voor de K-buurt. Henk ziet kansen om de onderlinge verbondenheid van bewoners, de 'bruis' en de vormgeving van de buurt nog verder te verbeteren.

Henk van de Belt omschrijft de K-buurt, maar ook de Bijlmer als geheel, als "relaxed, rebels en religieus". "Bewoners maken zich niet snel druk, de sfeer in de buurt is goed en veel mensen leven van dag tot dag. Een keerzijde hiervan is dat sommige bewoners minder bezig zijn met de toekomst van de wijk, mede omdat ze het gevoel hebben dat er toch niet naar hen wordt geluisterd. Daarom zet Hart voor de K-buurt sterk in op participatie, waarbij de doelstelling vooral is om mensen te leren hoé ze kunnen participeren."

Hart voor de K-buurt krijgt het volgens Henk zo voor elkaar om "veel thuiszitters bij hun buurt te betrekken."

Ook de gemeente Amsterdam zou zich volgens Henk hiervoor meer moeten inzetten, in alle fases van het participatieproces. Dat wil zeggen participatie van buurtbewoners in ideeënvorming, planvorming, besluitvorming, realisatie en exploitatie. Tevens kan de participatiekwaliteit ook verbeteren door ook lokale professionals hier meer bij te betrekken. Als voorbeeld hiervan noemt Henk een gezamenlijke excursie in de buurt van bewoners en architecten.

"Recentelijk heeft de bewonerswerkgroep 'Allure' een architectuur-excursie gehouden. Doel hiervan is om op basis van functionaliteit, vorm en kleur, design en met

behoud van historie de leefbaarheid te verhogen en de buurtidentiteit te versterken. Bewoners, jong en oud, moeten trots kunnen zijn op hun buurt. Elke buurt moet iets eigens hebben!” De mentaliteit in de K-buurt kan aan de andere kant ook als ‘rebels’ worden omschreven. Bewoners hebben met verschillende gedeelde frustraties te maken. Dit komt volgens Henk door de geschiedenis van de wijk, én door het gebrek aan kansen. “De Bijlmer is multicultureel, zo’n 70% van de bewoners heeft geen typisch Nederlandse afkomst. De toekomstverwachtingen zijn vaak cultureel bepaald. Hoe meer de Bijlmer een mooie ‘kansenwijk’ voor iedereen wordt, hoe meer een gevoel van trots en verbondenheid zal ontstaan.”

Daarom is het belangrijk om voor bewoners de kansen te vergroten. “Nog steeds is hier een gebrek aan arbeidskansen. Een passende opleiding kiezen en een stageplaats dichtbij vinden is moeilijk. Jongeren moeten een toekomst perspectief hebben. Toen ik Platform K-buurt oprichtte, de voorloper van Hart voor de K-buurt, was één van de kernpunten om meer economische bruis te krijgen. Opdat jongeren zich in de maatschappij kunnen inwerken. Het lukt steeds beter om dit samen met ouders, scholen, ondernemers en overheid te realiseren.”

Als derde element dat kenmerkend is voor de K-buurt, noemt Henk ‘religieus’. Bewoners hechten veel waarde aan hun religieuze overtuiging en/of de cultuur van hun land van herkomst. In de woorden van Henk: “De Bijlmer is oorspronkelijk gebouwd zonder een kerkgebouw. Er zijn nu zo’n 200 religieuze groepen, met name Afrikaanse, Surinaamse en Caribische, die kerkverzamelgebouwen delen. In de eerste decennia hadden we zo’n 120 collectieve ruimten in de hoogbouw die de ontbrekende buurthuizen vervingen. Daar vonden religieuze diensten en allerlei activiteiten plaats gerund door vrijwilligers. Qua exploitatie erg goedkoop en het gaf de bewoners trots.”

De bewoners van de K-buurt zijn op verschillende manieren aan elkaar verbonden, of dat nou op het gebied van hun cultuur, afkomst of taal is. Ook de Bijlmervliegcramp heeft daaraan bijgedragen. Volgens Henk is het label waarmee buitenstaanders de K-Buurt en ook de gehele Bijlmer associëren flink positiever geworden in

het afgelopen decennium. “Vroeger werden grappen gemaakt over de Bijlmer en neerbuigend gedacht over de inwoners. Mensen moesten zich ook altijd verdedigen dat ze hier wilden wonen. Het label van de Bijlmer was dat het een soort no-go area was. Maar het imago is heel erg verbeterd. Door de Bijlmerramp is de Bijlmer op de kaart gekomen. Dat was eigenlijk een omslagpunt. In de jaren na de ramp werden veel reportages over de wijk gemaakt en de bewoners geïnterviewd. De Bijlmer werd ontdekt als een rijk cultureel gebied.”

“Wat ook heeft geholpen is dat woningen in de Bijlmer zijn vernieuwd. En in 2007 kwamen er ook extra gelden beschikbaar vanuit de krachtwijkenaanpak van minister Ella Vogelaar (destijds minister van Wonen en Wijken) voor allerlei activiteiten. Vroeger gingen nieuwkomers in Amsterdam vaak tijdelijk eerst even in de Bijlmer wonen, totdat ze iets beters konden krijgen. Daardoor was er geen binding, ze gingen toch weer weg. Nu blijven mensen vaker wonen in de Bijlmer.”

“In de jaren na de ramp werden veel reportages over de wijk gemaakt en de bewoners geïnterviewd. De Bijlmer werd ontdekt als een rijk cultureel gebied.”

Henk is blij dat de beeldvorming over de buurt is verbeterd en tegelijkertijd de trots en de verbondenheid van bewoners met de buurt is toegenomen. Maar ook geeft hij aan dat hier nog steeds grote stappen in gezet kunnen worden. Zo verdient het betere imago van de Bijlmer meer en betere voorzieningen. “Om de verbinding tussen de vele groepen nog verder te verbeteren moeten er meer plekken en activiteiten komen waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten en zichzelf ontwikkelen. Gooi bijvoorbeeld de buurthuizen ook in de weekenden open en zorg voor meer kwaliteitshoreca in de buurt. Wonen houdt niet op bij de voordeur!” ■

Buurtbewoners voerden in 2016 en 2017 succesvol actie voor een mooi plein en het behoud van de metrolijn

Verbindende burgermacht als motor voor identificatie met de K-buurt

Rauw beton met liefde

Het inwonersplatform Hart voor de K-buurt werkt aan het verbeteren van de leefbaarheid in Amsterdam Zuidoost, specifiek de K-buurt. Daarbij krijgt ook het positief samenleven van bewoners met zeer verschillende achtergronden veel aandacht. De behoeften van inwoners zijn het startpunt om de leefbaarheid en het samenleven te verbeteren, gemeenteambtenaren en sociaal professionals sluiten hier vervolgens op aan.

Hart voor de K-buurt is een goed voorbeeld van hoe inwoners in een buurt niet alleen meepraten over wat er moet gebeuren in de wijk, maar ook in de positie van beslissen en uitvoeren worden gebracht. KIS onderzoekers gingen kijken bij het wekelijkse buurtuurtje. Ze spraken met leden van het platform: Mike Brantjes, Carolyn Muntz en Lizette Pinas.

Als we aankomen in buurthuis De Bonte Kraai is coördinator Mike Brantjes enthousiast in gesprek met buurtbewoners, die langskomen op het buurtuurtje. Het buurtuurtje is het wekelijks ontmoetingspunt voor mensen met ideeën en wensen voor de K-buurt. Bijkletsen, nieuwtjes delen, plannen smeden of gewoon nieuwe mensen leren kennen. Mike heeft maar één zin nodig om de K-buurt te omschrijven: ‘Rauw beton met liefde’. Die liefde komt tot uiting in de talrijke bewonersinitiatieven. Zoals: de Oppasmoeder van Kraaiennest waarbij Ghanese vrouwen toezicht houden in de speeltuin; buurtbewoners hebben initiatief genomen voor de oprichting van jongerencentrum The Bright Side; er zijn buurtbrede WhatsApp-groepen ‘schoon’, ‘groen’ en ‘veilig’ en bewonerscommissies opgezet.

Het inwonersplatform wil de spil zijn van alle initiatieven, met als motto: maak gebruik van wat er al is in de buurt en wakker de energie verder aan. Het platform verbindt oude en nieuwe initiatieven, regelt subsidies en bevordert dat de lokale overheid – gemeenteambtenaren en sociaal professionals – aansluiten bij de behoeften die in de buurt leven. Zodat er een meer ‘inclusieve

burgermacht’ ontstaat. Mike Brantjes licht toe hoe dit in de praktijk gaat: “Wat we vooral doen, is kijken naar waar mensen in de buurt al mee bezig zijn en hoe we dat kunnen versterken. Dus als wij iemand zien, die een propje van de grond opraapt dan denken wij van ‘hé, die is kennelijk betrokken bij ‘schoon’ en even later is hij/zij de coördinator van de ‘schoon’-groep. Als iemand een braderie wil organiseren en ons vraagt ‘kun je even helpen met een tafel te regelen?’, dan denken wij van ‘oh, als jij iemand bent die een braderie wil organiseren dan zul je wel organiserend vermogen hebben’. En even later helpt die persoon ook mee met het kerstfeest. Dus we proberen steeds gebruik te maken van wat er al is aan betrokkenheid.”

Collectieve actie kan eraan bijdragen dat bewoners zich positief identificeren met hun buurt. Zo hebben in 2016 acties in de K-buurt om het braakliggend terrein naast metrohalte Kraaiennest te veranderen in een bruisend plein voor de hele buurt én in 2017 voor het behoud van de metrolijn die de K-buurt rechtstreeks verbindt met de Amsterdamse binnenstad, ervoor gezorgd dat het buurtplatform ontstond. ►

Collectieve actie kan eraan bijdragen dat bewoners zich positief identificeren met hun buurt.

En daarmee aan het ontstaan van een positievere buurtidentiteit. In de woorden van coördinator Brantjes: “De acties waren het moment waarop we als buurt echt zijn opgestaan. De metrolijn is behouden. Dat heeft ook de buurtbewoners voor het eerst het gevoel gegeven van ‘als we collectief iets oppakken dan kunnen we ook iets betekenen’. Het was een kantelpunt voor de wijk.”

Inmiddels kunnen deze acties gezien worden als symbolen voor de K-buurtidentiteit waarin bewoners opkomen voor hun buurt en hun stem laten horen, zodat de gemeente en het stadsdeel rekening houden met een inclusieve vorm van burgermacht. In 2018 kwam daar nog de ‘participatiestaking’ bij, de eerste in dit land. Bewoners uit de K-Buurt vonden dat zij onvoldoende ruimte krijgen om hun eigen ideeën uit te voeren. Ze weigerden om nog langer deel te nemen aan het participatieproces van de gemeente, men was ‘participatiemoe’. Onderzoekers van de Universiteit van Amsterdam concludeerden dat het grote probleem is dat de taal van de buurt niet wordt gesproken in dit soort participatieprocessen, waardoor bewoners zich onbegrepen voelen en het traject vastloopt. Hart voor de K-Buurt zou volgens de onderzoekers die taal wél spreken en een enorm grote mobilisatiekracht hebben: “Dat komt doordat ze de buurt echt begrijpen. Laatst organiseerden ze een eigen onofficiële participatieavond. Daar klonk Afrobeat en er was een skatecursus. We zagen daar mensen, die we op de officiële bijeenkomsten nog nooit hadden gezien. Zo’n avond laat zien dat het echt uitmaakt wie het participatieproces organiseert.”

In Amsterdam zijn meerdere buurtplatformen, waaronder Hart voor de K-buurt, thans betrokken bij de invoering van een nieuwe vorm van buurtrecht, het buurtplatformrecht. Het buurtplatformrecht geeft een buurt niet alleen het recht zichzelf te organiseren, maar kent daar ook een positie en middelen als een netwerk en een budget aan toe. Het platform heeft daarbij het recht te fungeren als een netwerk van buurtbewoners en -organisaties die willen samenwerken aan verbeteringen in hun buurt. In 2022 zijn door wethouder Groot Wassink van Amsterdam tijdens de conferentie Proeftuin Buurtplatformrecht als erkenning certificaten uitgereikt aan een aantal Amsterdamse buurtplatformen. Deze uitreiking was het startsein voor een proeftuin waarin het buurtplatformrecht getoetst gaat worden. De bedoeling van de proeftuin is uit te zoeken hoe buurtplatformen, gemeente en wijkpartners tot een zo effectief en duurzaam mogelijke manier van samenwerking kunnen komen, en de buurtplatformen dus volwaardige partners van de gemeente kunnen zijn. Meer informatie over de uitvoering en beoogde opbrengsten van de proeftuin kunt u [hier](#) vinden.

Door initiatieven van bewoners met verschillende culturele- en religieuze achtergronden in de buurt te samen te brengen, is het inwonersplatform Hart voor de K-buurt letterlijk het kloppend hart dat de energie door de aderen van de wijk doet stromen. Dat zorgt voor continuïteit van bewonersinitiatieven en verlaagt de drempel om iets op te starten. Daarmee draagt het platform bij aan de betrokkenheid, tussen inwoners onderling en dat ze zich identificeren met de K-buurt als geheel.

Het succes van Hart voor de K-buurt laat zien dat buurtplatformen effectief verbindingen kunnen leggen tussen initiatieven in een zeer diverse buurt. Buurtplatformen geven de gemeenschap een stem en een structuur om activiteiten te ontwikkelen. Via buurtplatformen kunnen alle bewoners bereikt worden, ook de bewoners die anders niet snel gehoord worden. ■

Mike Brantjes met de Indische Dansgroep

“De acties waren het moment waarop we als buurt echt zijn opgestaan. De metrolijn is behouden. Dat heeft ook de buurtbewoners voor het eerst het gevoel gegeven van ‘als we collectief iets oppakken dan kunnen we ook iets betekenen.’ Het was een kantelpunt voor de wijk.”

Verder lezen? [Rapport Inclusieve Burgermacht](#)

De ultieme gedachte is dat de community aan zet is

► **In het Amsterdamse stadsdeel Zuidoost wonen mensen met meer dan 170 verschillende nationaliteiten en culturele achtergronden. Hoe kun je in zo'n diverse wijk als lokale overheid eraan bijdragen dat bewoners zich thuis voelen én trots zijn op hun wijk? En zich met elkaar verbonden voelen?**

“Faciliteer het eigenaarschap van bewoners over hun eigen wijk in plaats van het participeren bij overheidsbeleid. Dáár kan de rest van ons land nog veel van leren.” Aldus een bevlogen Rael White, plaatsvervangend voorzitter van het dagelijks bestuur van stadsdeel Zuidoost.

► **Amsterdam Zuidoost is een dynamisch stadsdeel waarvan het aanzien en de bevolkingsopbouw in snel tempo verandert. In 1966 kregen de eerste bewoners de sleutels van hun nieuwe woning. Inmiddels is een deel van de hoogbouw gesloopt, zijn resterende flats gerenoveerd en kwamen er eengezinswoningen. Veel nieuwe bevolkingsgroepen zijn in de wijk komen wonen en deze grote diversiteit had impact op het samenleven. Wat was deze impact?**

“In de beginjaren van de Bijlmer, de eerste wijk in Amsterdam Zuidoost, kwamen de meeste bewoners vanuit de Surinaamse, Antilliaanse en witte gemeenschappen. De wijkcultuur en community waren duidelijk aanwezig. Er was het gevoel... het is onze wijk, dit is mijn flat... we wilden geen rotzooi in onze straat hebben. Het is nu veel diverser geworden. Ik hou van veelkleurigheid. Maar het brengt ook aspecten met zich mee die het lastiger maken, zoals individualisering. Als mensen denken ‘wat mijn burens doen, of dat we uit dezelfde buurt komen, het maakt niet uit’ dan gaat dat ten koste van het gezamenlijke eigenaarschap.”

► **Wat houdt dit gezamenlijk eigenaarschap in?**

“Gezamenlijk eigenaarschap betekent dat bewoners met diverse achtergronden zich identificeren met hun buurt en voor hun buurt willen opkomen. Eigenaarschap betekent ook dat de bewoners het zelf doen, en elkaar hier weten te vinden. En dat losse initiatieven aan elkaar worden verbonden. Als stadsdeel willen we dat faciliteren.”

Het eigenaarschap van bewoners kan volgens wethouder White worden versterkt door buurtplatformen zoals Hart voor de K-buurt (zie over Hart voor de K-buurt de andere interviews in dit magazine). De gemeente Amsterdam is in meerdere stadsdelen een pilot gestart met proeftuinen **Buurtplatformrecht**.

Een buurtplatform is een door bewoners zelf opgericht netwerk dat bewoners, organisaties en initiatieven in een buurt verbindt om zich in te zetten voor de leefbaarheid in de buurt. In de pilot gaan bewonersorganisaties samen met de lokale overheid en lokale partners onderzoeken hoe bewoners een steviger positie en rol kan worden gegeven en hoe een buurtplatformrecht daartoe het beste ontworpen kan worden.

In de brede stad Amsterdam doen tien buurten mee aan de proeftuinen, waarvan **vier in Amsterdam Zuidoost: F-buurt, H-buurt, K-buurt en Gein**.

In het **proeftuinboekje** is detailinformatie te vinden over de opzet van de proeftuinen.

► **In de proeftuinen worden varianten van het buurtplatformrecht uitgetest. In Amsterdam Zuidoost is gekozen voor een variant waarin het buurtplatform bottom-up wordt georganiseerd en de deelgemeente faciliteert dat actieve bewoners en bewonersgroepen zich verbinden. Hoe gaat dit in zijn werk?**

“Wij vinden het heel belangrijk om veel meer de community zelf aan zet te krijgen. Niet alleen meer ‘bottom up’, maar ook er voor zorgen dat het beter georganiseerd wordt. Dus niet alleen bewoners meer verantwoordelijkheid geven maar ook te faciliteren dat alle bewonersinitiatieven worden gebundeld. Individuele initiatieven zijn heel mooi, maar kunnen ook zorgen voor versnippering. Samen sterker staan door samen te werken. We hebben één budget per buurt. Per buurt kan er dus maar één platform zijn die de community vertegenwoordigt. Dat is een sterke prikkel voor samenwerking. We gaan de opbrengsten en leerpunten van de pilot goed evalueren, waarna het een voorbeeld kan zijn voor de rest van Amsterdam, maar ook voor gemeenten in het hele land.”

► **In Amsterdam Zuidoost is in de K-buurt al sprake van een dergelijke bottom-up werkwijze van bewonersinitiatieven. Is dit het model ook voor de andere buurten?**

“Ik zou de andere buurten te kort doen door te willen dat ze het zo organiseren als in de K-buurt. Want nogmaals, als we het over eigenaarschap hebben dan moeten bewoners ook hun platformen inrichten passend bij hoe zij ernaar kijken en wat zij nodig vinden.”

► **Wat kunt u meegeven aan andere gemeenten die bewoners meer eigenaarschap willen geven over hun buurt. Wat is belangrijk?**

“De ultieme gedacht is dat de community aan zet is, de community heeft de regie, de community is zelf verantwoordelijk voor zijn eigen leerproces en de uitvoering naar aanleiding van dat leerproces. Ga niet zelf een subsidieregeling bedenken waaraan bewoners zich moeten houden om er vervolgens achter te komen dat die regeling ervoor zorgt dat bewoners niet kunnen uitvoeren

Wethouder Rael White:

‘Het Buurtplatformrecht wordt bottom-up getest’

wat er volgens hen zou moeten gebeuren. Een dilemma is daarbij, je bent als gemeente ook verantwoordelijk voor de doelmatigheid van uitgaven, je moet het kunnen verantwoorden. Het is een spanning: gaan we voor het creëren van verbinding en eigenaarschap of gaan we voor controle en verantwoordelijkheid kunnen dragen naar bewoners voor de besteding van hun belastingcenten? Mijn tip is om bewoners daarom ook te betrekken in de conceptuele fase. Daarmee bedoel ik, neem bewoners mee in het nadenken over hoe de subsidieregeling zodanig kan worden ingericht dat deze ook past bij de praktijk.” ■

In de afgelopen jaren is de trots en de verbondenheid van bewoners met de K-buurt verder toegenomen.

Buurtidentificatie versterkt participatie en verbondenheid

Hoe komen positieve groepsoverstijgende, samenbindende buurtidentificaties in de praktijk tot stand in buurten met een heterogene bevolkingssamenstelling? En wat kunnen gemeenten en uitvoerend buurtprofessionals hiervan leren om positieve buurtidentificaties verder versterken? Dat zijn de vragen die in dit magazine centraal staan. Om die te kunnen beantwoorden, zijn we op onderzoek uitgegaan in de zeer diverse K-buurt, deel van de Bijlmer in het Amsterdamse stadsdeel Zuidoost. We hebben straatgesprekken gevoerd met bewoners op de markt en diepte-interviews afgenomen met actieve- en niet actieve bewoners, ondernemers, jongeren én een wethouder. In de K-buurt ontstond in de jaren zeventig van de vorige eeuw net zoals elders in de Bijlmer leegstand en verloedering toen bewoners wegtrrokken. Nieuwkomers uit eerst Suriname en later een groot aantal andere landen, namen hun plaats in. De Bijlmer, en dus ook de K-buurt, kreeg te maken met criminaliteit, armoede, drugsoverlast en tal van andere problemen. De doorloop van bewoners is lang hoog gebleven, wie een woning in een 'betere' wijk kon vinden, trok weg.

Zoals Augusto de Campos Neto in zijn voorwoord beschrijft, had het negatieve label van de Bijlmer direct invloed op het leven van de bewoners, waaronder minder kansen op werk bij sollicitaties en hogere verzekeringskosten. Wellicht als reactie op het negatieve stempel dat de buitenwereld op de wijk drukte, ontstond 'trots bij de bewoners'. Ook nam het bewustzijn toe dat de Bijlmer een unieke mix aan mensen, culturen, smaken én veerkracht is. In de interviews geven bewoners aan zich verbonden te voelen met hun buurt, zich thuis te voelen in de buurt en trots te zijn op hun buurt. Een terugkerende reden die wordt genoemd voor deze verbondenheid is juist de grote diversiteit. Mensen hebben het gevoel op andere plekken bekeken te worden, maar niet in de K-buurt. Dat komt door de grote diversiteit in de wijk.

Samenbindende identificaties

De K-buurt is niet de enige plek waar dit proces van toenemende diversiteit zich voltrekt. In veel buurten leven groepen met uiteenlopende inkomens- en opleidingsniveaus, culturen, religies, talen en verblijfsstatussen

met elkaar samen. De diversiteit van de bevolking zal, ook buiten de grote steden, in de toekomst nóg verder toenemen. Om het prettig samenleven te bevorderen, zijn verschillende handelingsperspectieven mogelijk. In de eerdere publicaties heeft KIS de mogelijkheden beschreven voor gemeenten en buurtprofessionals om overbruggende positieve contacten tussen groepen te bevorderen, stereotypen en negatieve beelden te doorbreken, en de 'publieke familiariteit' te vergroten: lichte, spontane en herhaalde contacten in de directe leefomgeving. In dit magazine staat nu een minder vaak onderzocht perspectief centraal, namelijk het versterken van positieve groepsoverstijgende, samenbindende identificaties van bewoners met de buurt.

Alvorens we ingaan op het perspectief van positieve buurtidentificaties, is het nuttig om eerst andere relevante handelingsperspectieven kort te benoemen. Die staan namelijk niet los van elkaar, maar versterken elkaar. In de publicaties '[waarom contact werkt](#)' en '[de wijkverbinder](#)' beschrijft KIS de mogelijkheden voor gemeenten en buurtprofessionals om positief contact tussen mensen met verschillende achtergronden duurzaam te bevorderen en stereotypen en negatieve beelden te doorbreken. Hoe duurzamer, positiever en intensiever het contact, hoe groter de kans dat positieve beeldvorming tussen groepen beklijft. Initiatieven en interventies in buurten geven de meeste kans op resultaat als mensen niet worden aangesproken op wat hen scheidt (hun etnische, religieuze of culturele achtergrond), maar juist op wat hen bindt (zoals hun rol als ouder, buurtbewoner of sporter, gemeenschappelijke doelen en belangen). In de publicatie '[publieke familiariteit in de praktijk](#)' beschrijft KIS buurten waarin achtergronden en leefpatronen uiteenlopen, en bewoners elkaar minder goed weten te plaatsen. Dit kan leiden tot vervreemding, ongemak en spanningen tussen bewoners. Om herkenning en acceptatie tussen bewoners te bevorderen, is 'publieke familiariteit' nodig. KIS onderzocht in vijf stedelijke omgevingen hoe publieke familiariteit tot stand komt en hoe het kan worden bevorderd. ►

Meerderheid bestaat uit minderheden

In een toenemend aantal buurten bestaat de meerderheid van de inwoners uit minderheden. Daar hebben alle inwoners een belangrijke gemeenschappelijke deler: ze zijn allemaal inwoner van hun buurt. Ondanks het label dat zulke buurten krijgen opgeplakt (armoede, onveilig, achterstanden), voelen bewoners zich vaak tóch verbonden, zijn trots op de buurt en ontlenen hier een gedeelde identificatie aan. Hoe werkt dit mechanisme?

In de wetenschappelijke literatuur worden meerdere theorieën beschreven die relevant zijn om te begrijpen hoe mechanismen van labeling en identificaties in buurten werken. Volgens sociale identiteitstheorie is het identificeren met een groep en het verschillen van andere groepen, belangrijk voor iemands identiteit. In wijken met een etnisch-cultureel diverse bevolking zijn de grenzen van groepen echter geen vast gegeven. Hoe bewoners zich identificeren, is een constant proces van verandering. Door veranderende dynamieken in de wijk, worden grenzen voortdurende verlegd. Studies laten ook zien dat wijken met een etnisch-cultureel diverse bevolking vaak worden gelabeld als probleemwijken en bewoners worden gestigmatiseerd. Bewoners worden soms zelfs eerder beoordeeld op basis van hun leefomgeving dan hun etnische of culturele achtergrond. Als reactie hierop kan dit de wijkidentiteit van bewoners juist versterken, omdat het wij-zij denken tussen de wijk en buitenstaanders wordt vergroot. Studies naar wijken in Nederland en in het buitenland bevestigen dat negatieve beeldvorming van een wijk bewoners kan verenigen en de wijk juist een bron van trots wordt. Wijkidentificaties kunnen tevens een belangrijke rol spelen in het vormen van het gevoel ergens bij te horen.

Inclusieve burgermacht

Binnen de identiteitsvorming van de Bijlmer neemt de K-buurt een bijzondere plaats in. In de buurt zijn de hoge flats niet gesloopt maar gerenoveerd, is geïnvesteerd in de inrichting van de openbare ruimte en is een nieuw winkelcentrum gekomen. Buurtbewoners bemoeiden zich actief met hoe hun leefomgeving eruit moest zien en functioneren. Zij wilden het gemengde karakter

van de buurt behouden, waar mensen zich thuis voelen en elkaar ondersteunen. In de afgelopen jaren is de trots en de verbondenheid van bewoners met de K-buurt verder toegenomen. Belangrijk hierbij was de mobilisatiekracht van collectieve acties zoals de acties vóór de komst van een bruisend plein voor de hele buurt én de protesten voor het behoud van de metrolijn die de K-buurt rechtstreeks verbindt met de Amsterdamse binnenstad. De acties waren het moment waarop de buurt echt is opgestaan. De metrolijn is behouden. Dat heeft de buurtbewoners voor het eerst het gevoel gegeven van als zij zich collectief inzetten ze ook invloed kunnen uitoefenen.

Uit de collectieve acties is het buurtplatform Hart voor de K-buurt voortgekomen, dat initiatieven van bewoners met verschillende culturele- en religieuze achtergronden samenbrengt. Het buurtplatform is een door bewoners zelf opgericht netwerk dat bewoners, organisaties en initiatieven in een buurt verbindt om zich in te zetten voor de leefbaarheid en het samenleven in de buurt. Het buurtplatform verbindt oude en nieuwe initiatieven van bewoners, regelt subsidies en bevordert dat de lokale overheid – gemeenteambtenaren en sociaal professionals - aansluiten bij de behoeften en initiatieven uit de buurt. Zodat er een meer 'inclusieve burgermacht' ontstaat.

Niet alleen praten, ook beslissen

Hart voor de K-buurt is een goed voorbeeld van hoe inwoners in een buurt niet alleen meepraten over wat er moet gebeuren in de wijk, maar ook in de positie van beslissen en uitvoeren worden gebracht. Een groot probleem is immers dat de taal van de buurt niet wordt gesproken in reguliere participatieprocessen, waardoor bewoners zich onbegrepen voelen en het traject vastloopt. Hart voor de K-Buurt spreekt die taal wél doordat ze de buurt echt begrijpen. Ze activeren bewoners die nooit naar officiële bijeenkomsten gaan.

Gemeenten kunnen het opzetten van inwonersplatformen in buurten stimuleren en faciliteren. Belangrijk is daarbij dat de behoeften van inwoners het startpunt zijn om de leefbaarheid en het samenleven te verbeteren.

Hart voor de K-buurt laat zien dat buurtplatformen effectief verbindingen kunnen leggen tussen initiatieven in een zeer diverse buurt. Buurtplatformen kunnen de gemeenschap een stem geven en een structuur om activiteiten te ontwikkelen. En ze bevorderen daarmee ook het 'gezamenlijk eigenaarschap' van bewoners voor hun buurt. Dit betekent dat bewoners met diverse achtergronden zich identificeren met hun buurt en voor hun buurt willen opkomen.

Gemeenten kunnen het opzetten van inwonersplatformen in buurten stimuleren en faciliteren. Belangrijk is daarbij dat de behoeften van inwoners het startpunt zijn om de leefbaarheid en het samenleven te verbeteren. Gemeenteambtenaren en sociaal professionals sluiten hier vervolgens op aan. De inwoners praten niet alleen mee over wat er moet gebeuren in de buurt, maar worden ook in de positie van beslissen en uitvoeren gebracht, en krijgen hier een budget voor. Dit levert voor gemeenten een dilemma op omdat gemeenten verantwoordelijk zijn voor de doelmatigheid van subsidies, men moet het kunnen verantwoorden.

Als je als gemeente bewoners het initiatief geeft en laat beslissen, in hoeverre kan dan nog verantwoordelijkheid worden gedragen voor de besteding van overheids-gelden? Wethouder White van Amsterdam Zuidoost suggereert om bewoners daarom al bij de conceptuele fase te betrekken. "Neem bewoners mee in het nadenken over hoe de subsidieregeling zodanig kan worden ingericht dat deze voor hen ook uitvoerbaar en te verantwoorden is."

Proeftuin buurtplatformrecht

Hoe je als gemeente op effectieve wijze een buurtplatform kunt faciliteren en stimuleren, is te leren van de Amsterdamse proeftuin buurtplatformrecht. Het buurtplatformrecht geeft een buurt niet alleen het recht zichzelf te organiseren, maar kent daar ook een positie en middelen als een netwerk en een budget aan toe. In de proeftuin onderzoeken bewonersorganisaties samen met de lokale overheid en lokale partners hoe bewoners een steviger positie en rol kan worden gegeven.

De voorbeelden in de K-buurt maken duidelijk dat positieve groepsoverstijgende buurtidentificaties van bewoners kunnen worden versterkt. En dat dit kan bijdragen aan buurt trots, meer participatie en meer verbondenheid tussen bewoners. Het concept van buurtplatformen geeft handelingsperspectief om buurtidentificatie van bewoners en de betrokkenheid tussen bewoners onderling te versterken. Buurtplatformen kunnen zorgen voor continuïteit van bewonersinitiatieven en het verlagen van de drempel voor bewoners om iets op te starten. ■

Ron van Wonderen

Colofon

Financier:	Ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid
Auteurs:	Ron van Wonderen, Youp Dusault, Emiel Stobbe, Lotte Thissen, Annemarie van Hinsberg, Augusto de Campos Neto (voorwoord), Romy Nefs
Geïnterviewden:	Raoel White, Richardo Burnet, Chiquita Westmaas en Yunus Tjon, Mike Brantjes, Carolyn Muntz, Lizette Pinas, Henk van der Belt
Eindredactie	Floor de Booy
Vormgeving	Piraña grafisch ontwerp
Foto's:	Soraya Ebrahimi (coverfoto), Michiel Wijnbergh en ANP photo
Uitgave:	Kennisplatform Inclusief Samenleven p/a Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van Kennisplatform Inclusief Samenleven: www.kis.nl.

ISBN 978-9464-09-231-8

© Kennisplatform Inclusief Samenleven, Utrecht 2023

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.